

UO‘K: 908(575.1)

BUXORO VILOYAT RADIOSINING TASHKIL TOPISHI TARIXI VA FAOLIYATI**ИСТОРИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РАДИО БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ****THE HISTORY AND ACTIVITIES OF BUKHARA REGIONAL RADIO****Raxmatulloyev Murodjon Xikmatulloyevich**

Buxoro davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Buxoro radiosi faoliyat tarixi, efir setkasidan so‘nggi yangiliklar, gazetalar sharhi, gramplastinkalar orqali beriladigan konsert dasturlari, adabiy eshittirishlar va bolalar uchun mo‘ljallangan dasturlar o‘rin olgan edi. Texnik taraqqiyot tufayli sohada bosqichma-bosqich imko-niyatlar kengayib borayotganligi tahlil etilgan.

Аннотация

В данной статье рассматривается история деятельности Бухарского радио, последние новости из эфирной сетки, обзоры газет, концертные программы, транслируемые через граммпластинки, литературные передачи и программы, предназначенные для детей. Анализируется, как технический прогресс постепенно расширяет возможности в этой области.

Abstract

This article discusses the history of Bukhara Radio's activities, recent news from the broadcast schedule, newspaper reviews, concert programs broadcasted through gramophone records, literary broadcasts, and programs intended for children. It analyzes how technical advancements are gradually expanding opportunities in the field.

Kalit so‘zlar: Muhim axborot, radio, "Buxoro haqiqati", studiya, ommaviy axborot, simsiz uzatish radiotexnikalari, redaksiya, jonli efir.

Ключевые слова: важная информация, радио, "Бухарская правда", студия, средства массовой информации, технологии беспроводной передачи, редакция, прямой эфир.

Key words: important information, radio, "Bukhara Truth," studio, mass media, wireless transmission technologies, editorial office, live broadcast.

KIRISH

Muhim axborot vositasi sifatida radio bugungi kunda nafaqat axborot tarqatish, balki ma'naviy-ma'rifiy, ko'ngilochar, omma fikrini shakllantirish kabi vazifalarni bajarib kelmoqda. Bundan bir asr avval keng ommaga kirib borgan radioaloqa vositasi yillar davomida yanada takomillashdi. Turli ommaviy axborot vositalari ta'siri ostida ushbu aloqa-axborot vositasi negizida aloqa-axborot vositalarining yangi avlodlari kompyuter, mobil aloqa vositasi, planshetlar paydo bo'ldi. XXI asr boshidan tinglovchilar bilan bevosita bog'lanish va jonli efirga simsiz uzatish radiotexnikalari, mobil telefonlari orqali kanallarni tinglash imkoniyatlari kengaydi. Hozir inson qay makonda bo'lmasin, radio tinglash va joylardan turib studiyalar bilan bog'lanish imkoniyatlari mavjud.

NATIJA VA MUHOKAMA

Buxoro radiosi faoliyati 1927-yil 23-oktyabrdan boshlangan. 1930-yil 23-yanvarda yangi Buxoro, G'ijduvon tumani, Bahouddin qishloqlari namunali hudud sifatida belgilanib, mazkur qishloqlarda 200 ga yaqin radionuqta o'rnatilgan.

1921-yil, 1-avgustda Buxoroda registon maydoni ro'parasidagi amirning sobiq rezidensiyasi - Arkda 2 kilovattlik radiostansiya quriladi. Radiotexnik Egorov Toshkent, Samarqand, Chorjo'y va Kushkadan axborotlar qabul qilib olib, uni "Byulleten" tariqasida mashinkada yoki qo'lda bir necha nusxada ko'paytirib, Buxoro Respublikasi hukumati xodimlari o'rtasida tarqatgan.

1923-yil 12-oktabrda Eski Buxoro shahrida 10 kilovatt, sharqiy Buxoroda 5 kilovatt quvvatga ega bo'lgan ra-diostansiyalar qurilib ishga tushiriladi va ular mutaxassislar, texnika vositalari bilan

ta'minlanadi. Keksa jurnalist, "Buxoro haqiqati" gazetasining sobiq muharrirlaridan biri Rustam Abdurahmonovning tasdiqlashicha, 1924-yildan 1926-yilga qadar Buxoro shahrida radioeshittirishlar redaksiyasi tashkil topadi. Redaksiya bir necha o'n tochkadan iborat karnaylar orqali qisqa axborotlar bergan va o'sha paytdagi xalq hofiz-xonandalari domla Halim Ibodov, Qori Kamil, Levicha Boboxonovlar ishtirokida Buxoro xalq Shashmaqomi va kuylarini targ'ib etgan. Zarafshon okrugi o'rnida Buxoro oblasti tashkil topganligi viloyat radiosining muttasil ishlashini ta'minlagan. 1938 yildan hozirga qadar eshittirishlar mundariyasi, mavzulari, janrlari, g'oyaviy-siyosiy saviyasi qadam-baqadam o'sib, takomillashib bordi. Dastlab faqat o'zbek tilida eshittirishlar tayyorlangan bo'lsa, keyinroq rus, 1968-yildan esa tojik redaksiyalari tashkil etildi. Ularning eshittirishlari rang-barang, dilkash va diqqatga sazovor bo'la boshlagan.

"Buxoro haqiqati" (hozirgi "Buxoronom") gazetasining 1965-yil, 7-maydagi 88-sonida Buxoro oblast radioeshittirish komiteti raisi A. Nurmuhammedov o'z maqolasida "Buxorodan gapiramiz!" degan so'zlar 1933-yildan boshlab eshittirilganligini qayd etgan. Buxoro viloyati davlat Arxivida viloyat radioeshittirish qo'mitasining hujjatlari mavjud bo'lib, bu hujjatlar

1938-1991 yillarni o'z ichiga oladi. Viloyat davlat Arxivi saqlov xonalaridagi manbalarga ko'ra, Buxoro radiosi 1938 yillarda o'zbek, tojik va rus tillarida: "Guzar" rukni ostida soat 16:00 dan 16:30 gacha hamda 23:00 dan 24:00 gacha, kech soat 2:00 dan 2:40 ga qadar to'g'ridan-to'g'ri efirilar uzatilgan. Demak, 1938-yilgacha ham Buxoroda dastlabki radioeshittirishlar, qabul qiluvchi radiostansiyalar, radionuqtalar faoliyat ko'rsatgan.

1978-yili Buxoro radiosi Buxoro oblastining 533 ming tonnalik "oq oltin" xirmonini bunyod etganligi haqida paxtakorlar uchun eshittirish bergan. Shu bilan birgalikda Buxoroda paxtani mashinada terish rejasi muvaffaqiyatli bajarilgani alohida qayd etilgan. Birinchi marta 266 ming tonna paxta "po'lat etak"larda terib olingani radiodan e'lon qilingan. Shu o'rinda Buxoro oblast xirmoniga Navoyi rayoni - 64 ming 20 tonna, G'ijduvon rayoni - 59 ming 240 tonna, Vobkent rayoni - 49 ming 740 tonna, Sverdlov rayoni - 48 ming 320 tonna, Shofirkon rayoni - 47 ming 870 tonna, Romitan rayoni - 47 ming 690 tonna, Qorako'l rayoni - 44 ming 220 tonna, Buxoro rayoni - 43 ming 930 tonna, Peshko' rayoni - 43 ming 610 tonna, Qiziltepa rayoni - 37 ming 160 tonna, Olot rayoni - 24 ming 750 tonna, Kogon rayoni 21 ming 650 tonna, Buxoro shahri 800 tonna oq oltin terib topshirani haqida paxtakorlarga ma'lumot berilgan.

Buxoro radiosi arxivi juda boy bo'lib, magnit lentalarida mashhur san'at ustalari ijro etgan mumtoz qo'shiqlar, yozuvchi va shoirlarning ovozlari, radioinssenirovkalar saqlanmoqda. Keyingi yillarda ushbu nodir xazinani raqamlashtirish ishlari olib borilmoqda. Radioda dastlab eshittirishlar to'g'ridan-to'g'ri efirga uzatilib, joylardagi radiokarnaylar orqali tinglab borilgan. Dastlabki yillarda efir setkasidan so'nggi yangiliklar, gazetalar sharhi, gramplastinkalar orqali beriladigan konsert dasturlari, adabiy eshittirishlar va bolalar uchun mo'ljallangan dasturlar o'rin olgan edi. Texnik taraqqiyot tufayli sohada bosqichma-bosqich imko-niyatlar kengayib bordi.

1960-1970-yillarda Buxoro radiosida ikkita muharririyat bo'lib, eshitrishlar o'zbek va rus tillarida olib borilgan. 1980-yillarda tojik va qozoq tili muharririyatlari ham tashkil etilgan. 1986-yil Buxoroda yangi Radio uyi qurib bitkazilib, zamonaviy texnik uskunalalar bilan jihozlangan.

Sovet ittifoqi davrida Buxoro radiosi asosan KPSS Markaziy komitetining plenumi qarorlarining bajarilishi, paxta va boshqa qishloq xo'jaligi maxsulortlari etishtirishda sotsialistik musobaqa, ishlab chiqarish aktivligini kuchaytirish, tinglovchilarning siyosiy bilimlarga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qildi.

XX asrning 60-yillarida G'ijduvon tumanida maxsus radio eshitirish redaksiyasi tashkil etilgan. Avvalida u aloqa bo'limi ixtiyorida bo'lib, mashinistka, diktor, redaktor uchun oylik maosh to'lar, radio redaksiyani bino, magnitofon, qog'oz bilan ta'minlar edi. Ularning faoliyatiga metodik yordam ko'rsatish, berilayotgan eshitirishlar saviyasini nazorat qilish tuman firqa komiteti zimmasiga yuklatildi. Shu maqsadda radio televedenie komiteti huzurida tuman radiosini nazorat qiladigan alohida redaksiya tuzilgan. 1968-1970 yillarda rayon radio eshittirish redaksiyalari viloyat radio va televedeniesi tasarrufiga o'tkazildi. 1978 yilda esa tuman gazetalar ixtiyoriga topshirilgan. G'oyaviy siyosiy rahbarlik ro'znoma redaktori zimmasiga yuklatilgan. 1993-1995 yillarda radio redaksiyasi ishlari bozor iqtisodi sharoitida og'irlashgan. 1995 yilda G'ijduvon radiosi faoliyati to'xtatilgan. G'ijduvon tumani radiosida Zarif Sa'diyev, Mardon Ro'ziyev, Ortiq Tosh'yev, Xosiyat Baqoyeva, Gulsara Shamsiyeva, amrullo Abdullayev va boshqalar redaktorlik, suhandonlik

vazifalarini bajarishgan. Buxoro viloyatining 11 tumanida ham radio eshitrish redaksiyasi faoliyat yuritgan. Jumladan, Kogon tumanida yarim asr davomida radio faoliyat yuritgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil 7-yanvarda e'lon qilingan "O'zbekiston Respublikasi televedenie va radioeshitrish davlat komiteti O'zbekiston Davlat teleradioeshittirish kompaniyasiga aylantirish to'g'risida"gi Farmoniga asosan O'zbekiston Respublikasi televedenie va radioeshitrish davlat komiteti qayta tashkil etilib, O'zbekiston Davlat teleradioeshittirish kompaniyasiga aylantirildi. Mazkur farmonga muvofiq, radio va televedenie va unga qarashli korxonalar hamda tashkilotlarning barqaror ishlashi yo'lga qo'yildi. SHu maqsadda 1992-yil 11-martda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Davlat teleradioeshitrish kompaniyasi to'g'risida"gi 123-Qarori qabul qilinib, O'zbekiston Davlat teleradioeshitrish kompaniyasi to'g'risidagi Nizom tasdiqlangan.

Shu tariqa O'zbekiston Davlat teleradioeshittirish kompaniyasi televedenie va radio eshittirish davlat komitetining huquqiy vorisi bo'lib qoldi hamda uning faoliyatini yanada mukammalroq davom ettirishi belgilandi.

Teleradiokompaniya xalqaro hayotni yoritish, davlatlararo va tashqi iqtisodiy aloqalarni, shuningdek xorijga vatandoshlar bilan aloqani mustahkamlash, yaxshi qo'shnihilik, o'zaro manfaatli hamkorlik o'rnatish ishida faollik ko'rsatmoqda.

Mustaqillikka erishganimizdan so'ng ommaviy axborot vositalari, jumladan, radio va televedenie xodimlari oldida ham mas'ul vazifalarni qo'ydi. Eng avvalo, mustaqilligimizga erishguncha bo'lgan davrdagi balandparvoz, deb dabdabali, tinglovchi ensasini qotiradigan mahdu sonalardan voz kechish, xalqqa, haqiqiy hayotga yaqinlashish, odamlar qalbiga quloq solish, ularning dardu tashvishlari bilan yashash masalasi jurnalistning asl vazifasi hamda vijdoniy burchiga aylandi. Mustaqillikni to'la anglash, uning mohiyatini his etish uchun dastlab ma'naviyatimiz, o'tmishimiz, milliy qadriyatimiz va o'zbek xalqining qadim tarixini Buxoro viloyati aholisiga etkazish bosh vazifa etib belgilandi. Shu maqsadda Buxoro viloyat radiosida "Meros" radiojurnali tashkil etildi. "Meros" radiojurnalida shoir Sadridin Salim Buxoriy tomonidan tarix va madaniyatga oid 50 ga yaqin radioeshittirish tayyorlandi. Xususan, Abduxoliq G'ijduvoni, Bahouddin Naqshband, Mir Kulol, Xoja Orif Mohitobon, Xoja Ismat Buxoriy kabi ko'plab tasavvuf namoyondalari haqida, shuningdek, Buxoro nomini olamga mashhur etgan umri boqiy obidalar xususida tayyorlagan radioeshittirishlari Buxoro viloyati tinglovchilariga juda manzur bo'ldi.

Istiqloq nafaqat ma'naviy, balki, iqtisodiy va ijtimoiy hayotga ham katta o'zgarishlar kiritdi. Bir paytlar o'zbek tili lug'atidan o'chib ketgan "tadbirkor", "savdogar", "tijoratchi", "xususiy mulk", "shaxsiy mulk" kabi so'zlar iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda etakchi o'rin tutadigan vazifalarni bajaruvchi mezonlar sifatida eshittirish va ko'rsatuvlarning mohiyatini belgilab berdi. Bu borada Buxoro viloyati radiosining "Xususiylashtirish – davr talabi", "Shaxsiy mulk – boqiy mulk", "O'zbekiston – Vatanim", "Mahallam – uyim" ruknlari muhim o'rin tutdi. Buxoro radiosida yoshlar masalasi dasturlarning asosiy e'tibor qaratiladigan mavzularidan biri hisoblanadi. O'zbek tilidagi "Buxoro yoshligi", tojik tilidagi "Javoni" radiojurnallari, rus tilidagi "Molodyojnaya programma"da viloyat yoshlari amalga oshirayotgan bunyodkorlik ishlari, ularning hayot tarzlari, kelajak sohiblariga oid muammolar muntazam yoritilib borilmoqda. Radio dasturlarini shu kun talabiga mos, shu zamon vaziyatiga xos qilib tayyorlanishida Nasrullo Fozilov, Xadicha Ramazonova, Asadjon Gulov, SHukrullo Faridov, Rinat Tachkin, Vicheslav Em, Olima Mirzaeva, Hamida Nasriddinova kabi ijodiy, Lola Bafoeva, Shuhrat Sapaev kabi texnik xodimlarning xizmatini alohida qayd etish lozim.

O'zbekistonda milliy so'm muomalaga kiritilganiga qadar kupon tizimidan foydalanilgan edi. Shu paytda Buxoro radiosiga viloyat ahli murojaat qilib, bu borada tushuntirish berishni so'ragan. Shunda viloyat radiosi kunning eng muhim xabari O'zbekistonda kupon tizimining joriy etilishi va ayrim maxsulotlarning kuponga sotilishi xususida rasmiy xabarni bergan.

Kupon tizimini joriy qilinishidan maqsad nima bo'lganligi xususida esa, quyidagi ma'lumotlar radio orqali tushuntirilgan: "Ko'p hamdo'stlik davlatlarda narx-navoning oshib ketishi yoki maxsulot tanqisligi ko'pchilik odamlarni O'zbekistonga oziq-ovqat maxsuloti uchun kelishga majbur qilmoqda. Rossiyada maoshlar oshirildi, imtiyozlar ko'paytirildi, biroq do'konlar bo'm-bo'sh. Pulini maxsulotga almashtirishni istagan xaridor, O'zbekistoga kelib, uning shahar va qishloqlaridan maxsulotni olib ketmoqda. Oqibatda bizning do'konlarda ham maxsulot taqchilligi yuzaga kelmoqda. Shunday og'ir sharoitda xalqqa sotiladigan mahsulotni yashirib, tanish-bilishchilik qiladigan yoki ko'p pul bergan

boshqa davlatlarning fuqarolariga maxsulotlarni sotib yuborayotgan kimsalarga qarshi chora ko'rish maqsadida kupon tizimi joriy qilindi".

Mustaqillikning dastlabki yillarida Buxoro radiosi orqali uzatilgan "Jinoyat jazosiz qolmaydi" mavzusidagi radioeshittirishda viloyatda jinoyatchilikni oldini olish borasidagi qilingan tezkor tadbirlar xalqqa yetkazilib turilgan. 1992-1993-yillarda Buxoro viloyatida jinoyatchilik olamida o'ziga xos bir xavfli va ayanchli bo'lgan halqa shakllangan edi. Ular o'g'rilik, bosqinchilik, giyohvandlik singari jinoyatlarni sodir etar edilar.

Shu paytda Buxoro radiosi viloyat aholisiga qonun ustivor bo'lgan demokratik davlat tuzishga harakat qilinarayotgani, adalat tantana qilib aybdorlar o'ziga yarasha jazoni olishlari, qonun mukammal bo'lgandagina odamlar o'rtasida diyonat, insof, o'z haqqiga sabr-qanoat qilishi tuyg'ulari ustivor bo'lishi haqida o'z dasturlarida muntazam tushuntirish berib keldi.

Buxoro shahar Fayzulla Xo'jayev tumani ichki ishlar bo'limi boshlig'i, militsiya podpolkovnigi Ne'mat Burxonov "Jinoyat jazosiz qolmaydi" radioeshittirishida Buxorodagi jinoyatchilik va uni oldini olish borasida quyidagi fikrlarni bildirgan: "O'tgan 1993-yilda Buxoro viloyati hududida 1253 marta shaxsiy mulklarni o'g'irlash, 305 marta davlat mulkini o'g'irlash holatlari qayd etildi. Fuqarolarning kunduzi ishda bo'lishlari va uylarining qarovsiz qoldirilayotganidan foydalanayotgan jinoyatchilar shaxsiy mulklarni o'g'irlab ketmoqdalar. Viloyatda bu turdagi jinoyatchilik 1992-yilga nisbatan anchaga kamayishiga erishildi".

Buxoro shahar Fayzulla Xo'jayev tumani ichki ishlar bo'limi boshlig'i ma'lumotiga ko'ra 1993-yilda Buxoro viloyatida avtotransport vositalarini o'g'irlab ketish avj olgan. Fayzulla Xo'jaev tumani ichki ishlar bo'limi jinoyat qidiruv xodimlari tomonidan mahorat bilan qo'lga olingan jinoiy guruhlar tomonidan sodir etilgan 35 ta jinoyat fosh etilgan.

1997-yildan boshlab Buxoro viloyatida roadioning simli tarmoqlari tugatiladi. Natijada bir muddat qishloq aholining mahalliy eshittirishlarga bo'lgan ehtiyoji qondirilmay qoladi. Mahalliy eshittirishlar uzun diapazonli radioto'lqinlar orqali efirga berila boshlagandan keyin tinglovchilar eshittirishlarni priyomniklar vositasida eshita boshladilar. 2006 yil yanvaridan boshlab, Buxoro viloyat radiosi eshittirishlarini FM – 101,2 radioto'lqinlari orqali efirga uzatidayotgani tinglovchilarning safini ancha kengaytiradi.

Buxoro viloyat radiosida Obil Hamroev, Inobat ochilova, Rinat Tachkin, Xolida Gimranova va boshqa radiojurnalistlar tomonidan tayyorlangan "Asr sadosi", "Yoshlar ovozi", "Meros", "Subbotniy kaleydoskop" kabi eshittirishlar ko'plab tinglovchilarga manzur bo'lgan.

2018-yilda Buxoro viloyat radiosidagi boshqaruv pulti zamonaviy Behringer miksher pulti bilan almashtirildi. Shuningdek, 2 ta Inter Pentium G3240 kompyuteri hamda 2 ta Dreyer va mikrafonlar o'rnatilib, montaj xonasi to'liq ta'mirlangan.

2022-yilda viloyat hokimligi tomonidan ajratilgan va teleradiokompaniyaning o'z mablag'lari hisobidan 2 Kvtlik radiouzatkich xarid qilindi. Viloyat radiosi endi o'z eshittirishlarini 18 soat davomida efirga uzatish imkoniyatiga ega bo'ldi. Tayyorlanadigan eshittirishlarning yuqori texnik va badiiy saviyasini ta'minlash maqsadida zamonaviy mikrofonlar, audiomiksher, montaj kompyuteri va boshqa jihozlar joylashtirilgan yangi studiya barpo etildi. Endi muxbirlarning efirga to'g'ridan-to'g'ri chiqishlari va radiotinglovchilar bilan bevosita jonli efirda muloqotga kirishishlari uchun etarli sharoitlar yaratildi. "Buxoro" radiosining efir jadvalidan turli mavzudagi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ko'ngilochar va musiqiy dasturlar, aholining turli qatlamlari uchun mo'ljallangan dasturlar joy olgan. Bir so'z bilan aytganda, viloyat radiosi yillar davomida xalqimizga xizmat qilib keldi va xizmat qilishda davom etmoqda.

XULOSA

Xullas, bundan bir asr ilgari kashf etilgan radio aloqa vositasi sifatida yillar davomida takomillashib borgan. Turli ommaviy axborot vositalari ta'siri ostida ushbu aloqa-axborot vositasi negizida aloqa-axborot vositalarining yangi avlodlari kompyuter, mobil aloqa vositalari, plpnshetlar paydo bo'lgan. Muhim axborot vositasi sifatida radio bugungi kunda nafaqat axborot tarqatish, balki ma'naviy-ma'rifiy, ko'ngilochar, omma fikrini shakllantirish kabi vazifalarni bajarib kelmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ўзбекистон миллий телерадиокомпанияси замон билан ҳамқадам. - Тошкент: Dizayn-Print, 2022. - Б.200.
2. Аминов Ф. Бухоро вилоят телерадиокомпанияси тарихидан лавҳалар. Бухоро телерадиокомпанияси: Кеча ва бугун. - Бухоро: Дурдона, 2022. -Б.10.
3. Бухоро вилояти давлат архиви. 1220-фонд, 2-рўйхат, 136-йиғма жилд, 4-варақ.
4. Бақоев М. Ғиждувоннома (Ғиждувон тарихидан лавҳалар) - Тошкент: Янги аср авлоди, 2001. -Б.158.
5. Ражабов Қ., Рашидов У., Рашидов О. Ғиждувон тумани тарихи. - Тошкент: Tafakkur, 2015. - Б.49.
6. Солиев Б., Шодиев С., Рўзиев Ч. Когон: замон - макон - давр сисиласида. - Бухоро: Бухоро нашр, 2023. - Б.237.
7. Ўзбекистон Миллий архиви. М-57 фонд, 1-рўйхат, 1-йиғма жилд, 4-варақ.
8. Воҳидов С. Мустақиллик нафасин ёйиб...// Бухоро ҳақиқати. 1995 йил 27 июнь. 52-сон.
9. Бухоро вилояти давлат архиви. 1398-фонд, 1-рўйхат, 1-йиғма жилд, 11-варақ.
10. Viloyat teleradiokompaniyasi: bugun va ertaga // Вухоронома. 2007 йил 28 июнь. 51-сон.